

ליעד אורתור

ראש המכון לאחריות תאגידית, המרכז האקדמי
למשפט ולעסקים ברמת-גן

אחריות תאגידית לשינוי אקלים – לקראת קץ עידן העשייה הסביבתית מרצון?

גיליון חורף 2019 / כרך 10 (4) / היערכות למשבר
האקלים

נקודת מבט

5 ינואר, 2020

אחריות חברתית של תאגידים (CSR, להלן – אחריות תאגידית) היא גישה מוסרית הטוענת כי תאגיד עסקי, נוסף על היותו גורם כלכלי המופעל מהמחויבות החוקית ליצירת רווחים, הוא גם גורם מוסרי ערכי (moral agent), וככזה הוא נושא באחריות להשפעותיו החברתיות והסביבתיות. הגישה עצמה נטועה מבחינה מוסרית ופרקטית במרחב העשייה של 'מעל לרף הציות' (beyond compliance) וזאת מכיוון שברמה הפילוסופית-אריסטוטלית פעולה של מימוש 'אחריות' היא פעולה שיכולה להתקיים אך ורק כאשר עוסקים בעשייה מרצון (voluntarism), כשהמוטיבציה לפעולה מגיעה מתוך הגורם עצמו מבלי שגורמים חיצוניים (כגון גורמי החוק) מניעים אותו לכך, או מתוך ידיעה על אודות תמורה חיובית (או שלילית) שיכולה לעמוד לזכות נושא הפעולה^[3].

כמובן שגישה זו תמימה במידה רבה, וייתכן אף שהיא חסרת ביסוס מעשי במציאות החברתית-כלכלית של המאה ה-21. לראיה, בעולם התאגידי נוהגים רבים להסביר באופן כלכלי את המניעים והסיבות שבגללן על תאגידים לאמץ גישות של אחריות תאגידית, ומכנים זו 'התכלית העסקית שבאחריות תאגידית'. אין ספק כי המציאות של שינוי האקלים היא מציאות שמחייבת את כל הגורמים הפועלים במערכת, כולל התאגידים, לבחון מחדש את דפוסי פעולתם ולשנותם בדחיפות. נראה כי מנהלי התאגידים הגדולים בארה"ב כבר מתחילים להיות מודעים היטב לצורך זה.

באוגוסט 2019 פרסמה קבוצה של 181 מנהלי התאגידים הגדולים בארה"ב הצהרה מעודכנת באשר לתכלית החברה העסקית^[2]. ההצהרה קיבלה תהודה רחבה ביותר בעיתונות העולמית ובפרט בעיתונות הכלכלית. אל לנו לחשוב כי שינוי הצהרתי זה נובע מהעיניים הדומעות של ילדי סדנאות היזע בבנגלדש או, רחמנא לצלן, משינוי האקלים. הסיבה היא פוליטית גרידא (ובארה"ב פוליטי=כלכלי). מערכת הבחירות בארה"ב מתחילה לצבור תאוצה, והמועמדת הדמוקרטית הבולטת, אליזבת וורן, מעלה את התאגיד העסקי על המוקד. ממש כך. לכן אין זה מפליא כי התאגידים מנסים ליזום צעדי תגובה פרו-חברתיים דווקא כעת.

שער של האקונומיסט, מאוגוסט 2019, העוסק בנושא אחריות תאגידית. בישראל מופעל מערך ממשלתי המדריך את הציבור ומדווח לו על אודות ביצועי התאגידים המודדים את מִדְרֵךְ הפחמן שלהם. זוהי דוגמה למתווה אסדרה נכון ואפשרי, אך משתתפות בו 63 חברות בלבד נכון לשנת 2016

תאגידי הנפט והגז העולמיים הרוויחו במהלך עשרות השנים האחרונות הון בל יתואר בעקבות שאיבה, זיקוק, שינוע, עיבוד ומכירה של תוצרי דלקי מחצבים. אנו יודעים כיום כי כבר בשנות ה-80 ידעו היטב תאגידים כמו אקסון (Exxon) ושל (Shell) על התוצאות ההרסניות של פעולתם ועל הפליטה המואצת של גזי חממה עקב שרפת הדלקים ליצירת אנרגיה, אבל דו"חות בנושא הוסתרו היטב מעיני הציבור כמו גם מעיני המחוקקים בארה"ב. הסתרה זו מהווה כיום בסיס טיעונים לתביעות משפטיות כנגדן. ארבעים שנה עברו, אבל בפועל דבר לא השתנה. 100 תאגידים עסקיים אחראים על 71% מכלל פליטות גזי החממה בעולם^[4]. אומנם יותר תאגידים מדווחים על אודות מִדְרֵךְ הפחמן שלהם, ויוזמות כמו Global Compact של האו"ם מקדמות מחויבות תאגידים ליעדי הקיימות של האו"ם (SDG), ושינוי אקלים בתוכם, אבל כאמור, למעט יוצאי דופן 'צדיקים בסדום', כמעט איננו רואים את התגייסות המגזר התאגידי העולמי למחויבות אמת לעצירת הפליטה המואצת של גזי חממה ולנקיטת צעדי חירום להיערכות לעתיד.

עם כל הביקורת שיש לי ולרבים אחרים על השיטה הקפיטליסטית, זוהי שעת חירום, והדרך שיש לנקוט אינה להחריב עד היסוד את עקרונות השיטה ולבנות אותה מחדש, אלא למצוא את הדרכים שיאפשרו לתעל את החדשנות הטכנולוגית, היצרנות התאגידית והניהול של שרשרות אספקה עולמיות כדי לקדם את הפתרונות הנדרשים להחזרת היציבות האקולוגית בכדור הארץ (בהנחה כי הדבר עוד אפשרי). האופן שהדבר נעשה בו כיום מתבסס על הישענות כמעט מוחלטת על יסודות האחריות התאגידית והסתמכות על פעולות מרצון שנקוט התאגיד. אופן זה רחוק מלענות על הנדרש להיעשות כאן ועכשיו, ולראיה, בוועידת האקלים שנערכה בספטמבר 2019 בניו יורק התחייבו 28 תאגידים רב-לאומיים (ובהם נסטלה ולוריאל) כי עד 2050 יאזנו את פליטות הפחמן שלהם בדרכים שונות (carbon neutral). אחרים התחייבו להפחתה משמעותית אחרת של פליטות גזי חממה.

עם כל הכבוד (ויש כזה), יעד הפחתה של 30 שנה אינו טווח הזמן הריאלי מבחינה אקולוגית להשגת השינוי, והצהרות מעין אלה הן לא יותר מאשר הצהרות של 'אחרינו המבול'. ייתכן כי שינוי האקלים הוא אחד ממבשריו של קץ עידן העשייה מרצון באחריות תאגידית, והוא מצטרף לסימנים מבשרים נוספים המגיעים מהעולמות של העמקת האי-שוויון והיבטים חברתיים אחרים. אין ספק כי זוהי העת לאסדרה סביבתית מבוססת מדע, שתציב לתאגידים יעדי הפחתה קצרי טווח, תחייב הטמעת מערכות ניהול, מדידה ודיווח של היקפי הפליטות בכל שרשרות ההספקה, תעודד חדשנות טכנולוגית, ותעניק תמריצים לתעשיות סביבתיות. בישראל לדוגמה, מופעל כמעט עשור מערך של מדידה ודיווח ממשלתי המדריך את הציבור ומדווח לו על אודות ביצועי התאגידים המודדים את מִדְרֵךְ הפחמן שלהם^[1]. מהלך מסוג זה הוא דוגמה למתווה אסדרה נכון ואפשרי, אך משתתפות בו 63 חברות בלבד

(נכון לשנת 2016). מיעוט התאגידים שמצאו לנכון להשתתף במהלך רצוני זה יכול להוות הוכחה לקיומה של מעין תקרת זכוכית לכל פעילות תאגידית רצונית בנושאים הקשורים לסוגיות של חברה וסביבה, ובוודאי לפעילויות הקשורות לשינוי האקלים. בהתגייסות משמעותית של המגזר העסקי בישראל למסגרת רצונית זו, כמו גם לקידום חדשנות טכנולוגית סביבתית, נראה הובלה עולמית ונהיה הראשונים שינפצו את תקרת הזכוכית.

מקורות

1. המשרד להגנת הסביבה. מנגנון וולונטרי לדיווח ולהפחתה של גזי חממה.
2. Business Roundtable. 2019. Business Roundtable redefines the purpose of a corporation to promote 'an economy that serves all Americans'. August 19.
3. Fingarette H. 1967. On responsibility. New York: Basic Books.
4. Griffin P. 2017. The carbon majors' database: CDP carbon majors report 2017. CDP Report.